

Taalmanifest van het KVHV

Het Engels verovert steeds meer terrein in het hoger onderwijs ten koste van het Nederlands en de universiteiten en hogescholen lobbyen om de enkele taalwetten die het Nederlands beschermen, nog verder te versoepelen. In aanloop van de verkiezingen van 26 mei 2019 en de komst van een nieuwe Vlaamse regering, is de toekomst van het Nederlands in het hoger onderwijs hoogst onzeker.

In dit manifest willen wij beargumenteren waarom het zo belangrijk is het Nederlands te behouden en te versterken als volwaardige academische taal, en willen we concrete maatregelen en wetsvoorstellen naar voren brengen om onze doelen in de praktijk te brengen.

De vooruitgang van het Engels

De achteruitgang van het Nederlands

Waar studenten in februari 1968 nog gezamenlijk op de bres stonden voor een Vlaamse en dus Nederlandstalige universiteit, lijkt het nu nog amper iemand te interesseren dat het Nederlands in steeds grotere mate verdrongen en ingeruild wordt voor het Engels als zogenoemde lingua franca. Het gevolg hiervan is evident: het Nederlands dreigt meer en meer zijn academische status te verliezen, en de taalvaardigheid in onze eigen taal slinkt. Dat zien we niet alleen binnen het hoger onderwijs, maar ook in het secundair en de basisscholen waar leerlingen steeds meer moeite hebben om de eindtermen te halen. Het probleem is dus niet enkel dat secundair onderwijs onvoldoende taalkundig voorbereidt op hoger onderwijs, maar ook en vooral dat het hoger onderwijs op zijn beurt de aandacht voor onze taal is kwijtgespeeld.

Dit manifest richt zich in de eerste plaats tot de Vlaamse universiteiten die de bijzondere verantwoordelijkheid hebben het Nederlands als academische taal te bewaren, maar dit verloochenen onder druk van de internationalisering die volgens hen beantwoord moet worden met méér Engels en minder Nederlands.

De wet zit nochtans goed: zij voorziet een heel aantal decretale bepalingen om de positie van het Nederlands sterk te houden en het aantal anderstalige hogere opleidingen te beperken. Zo verzekert zij de studenten van hun recht op Nederlandstalig onderwijs.

In de praktijk stellen we echter vast dat universiteiten het decreet op de taalregeling omzeilen met zogenaamde spookopleidingen en spookvakken: opleidingen/vakken die op papier staan als Nederlandstalig, maar in praktijk niet gedoceerd worden en dus neerkomen op zelfstudie - waarbij men de student dan adviseert om de Engelstalige colleges te volgen. De universiteiten menen “te flirten langs de goede kant van de wet”¹, maar het is overduidelijk dat zij de rechten van de student systematisch schenden. Doch, doordat de studenten de wetgeving en hun eigen rechten nauwelijks kennen, is het helaas niet verwonderlijk dat de universiteiten hierover zo goed als geen klachten ontvangen.

Intussen vraagt de universitaire wereld in Vlaanderen om de wet nog verder te versoepelen om een nog sterkere verengelsing te kunnen doorvoeren.

Dit gaat een kant op die we absoluut niet willen en waarvan we het ergste voorbeeld in Nederland zien: daar is vandaag al het Engels de voertaal in 23% van alle bachelor- en 74% van alle masteropleidingen aan de universiteit.² De Nederlandse taal is er de minderheid geworden.

De Vlor (Vlaamse Onderwijsraad) stelde dan ook in haar ‘Advies taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs’ van 14 februari 2017: “Enkel in Nederland dreigt de slinger over te slaan maar dat is zeker niet het voorbeeld dat de Vlor wil volgen.”

Wat we in Vlaanderen nodig hebben, is dus geen versoepeling, maar een behoud, verstrenging en bovenal een handhaving van de wet.

¹ Simon Grymonprez, Simon Thys, *Universiteiten omzeilen Vlaamse taalwetten* in Veto, 28 november 2016. URL: <http://www.veto.be/artikel/universiteiten-omzeilen-vlaamse-taalwetten>

² Kamerbrief minister Ingrid van Engelshoven over “Internationalisering mbo en ho”, 4 juni 2018, 5.

Basisprincipes

Deze zorgelijke situatie dwingt ons met een eigen doordacht plan te komen. Ons hoofddoel is het behoud van het Nederlands als volwaardige academische taal. Daaraan koppelen wij het recht op onderwijs in de eigen taal, en de oproep aan universiteiten om hun verantwoordelijkheid op te nemen. Dit zijn onze 3 basisprincipes.

1. We moet er als samenleving naar streven om het **Nederlands** te behouden en te versterken als een **volwaardige academische en wetenschappelijke taal** zodat het niet tot een loutere huis-, tuin- en keukentaal verwordt.
 - Cultureel argument: uit liefde voor onder meer onze taal, haar auteurs, componisten, en het cultureel erfgoed dat zij hebben voortgebracht.
 - Werkgerelateerd argument: de meeste studenten komen terecht in een Nederlandstalige werkomgeving en moeten dus professioneel taalvaardig zijn in het Nederlands.
 - Naar analogie met andere landen zoals Frankrijk, Duitsland, Portugal, Denemarken, Spanje, de Scandinavische landen is het geen abnormaliteit om de eigen taal te handhaven in het hoger onderwijs.
 - Sociaal argument: Nederlands is de motor voor integratie voor mensen met een migratieachtergrond. Dat zij ons hoger onderwijs in het Nederlands kunnen volgen, kan hun integratie dus enkel ten goede komen.
 - Historisch argument: waar het Nederlands eind 19de eeuw gestandaardiseerd is geweest en in de 20ste eeuw eindelijk de voertaal werd in de universiteiten, daar zou verengelsing nu slechts achteruitgang betekenen.
 - Socio-historisch argument: de ontwikkeling van de eigen taal vervult een emancipatorische functie voor de sprekers van die taal. Verengelsing leidt daarentegen tot taalverarming en vernietiging van cultureel en wetenschappelijk kapitaal en zorgt bovendien voor het wegebben van een deel van de identiteit.
2. Studenten hebben recht op **onderwijs in hun eigen taal**. Hiervoor hebben wij al in de jaren '60 een harde strijd gevoerd.
 - Socio-economisch argument: wij mogen niet vergeten welke emancipatorische kracht van het hoger onderwijs uitgaat. Het Engels kan voor veel studenten, vooral uit lagere klassen, een extra drempel zijn om hogere studies aan te vatten.
 - Intellectualistisch argument: het beste begrip komt bovendien tot stand in de eigen taal. Een vreemde taal, hoe goed gekend ook, is onvermijdelijk een extra drempel of rem tot dieper begrip van de leerstof. Een Engelstalige opleiding heeft dus een negatief effect op de uiteindelijke kennisverwerving.³

³ Zie p.7 voor meer info over het Lemma-onderzoek naar studie-efficiënt in een tweede taal.

3. **Universiteiten en hogescholen** dragen een bijzondere **verantwoordelijkheid** in het versterken van het Nederlands als volwaardige academische taal. Wij roepen hen op deze verantwoordelijkheid na te komen.
 - Universiteiten en hogescholen worden gefinancierd door de samenleving. Zij is het de samenleving verschuldigd haar taal te behartigen.
 - Niet alleen financieel, maar ook moreel heeft een universiteit de plicht de eigen taal te ontwikkelen. Het is dankzij intellectuelen en het hoger onderwijs dat het Nederlands meer is geworden dan een huis-, tuin-, en keukentaal.

Algemene eisen

1. Het Nederlands is de taal van de Vlaamse gemeenschap. Het Nederlands moet dus niet alleen de iure, maar ook en vooral de facto de standaardtaal van de universiteiten zijn. Zowel de onderwijs- als de bestuurstaal moet dus het Nederlands zijn en blijven.
2. Elke Vlaamse student moet een volledige bacheloropleiding, en het grootste deel van een initiële masteropleiding of onderzoeksmaster in het Nederlands kunnen volgen. Dit wil niet zeggen dat een beperkt aandeel van de opleidingsonderdelen niet in een andere taal dan het Nederlands gedoceerd kan worden. Het is redelijk om binnen een opleiding een zekere aandacht te hebben voor de lingua franca van het domein, wat vandaag vaak het Engels is. Het is echter onredelijk hieruit te besluiten dat het Engels moet overheersen op het Nederlands.
3. De perceptie ten aanzien van de wet moet veranderen. Waar sommigen stellen dat de wet niet aangepast is aan de realiteit en versoepeld moet worden, moeten wij wijzen op de wet als richtsnoer voor de praktijk. De wet moet niet de spijtige realiteit van de verengelsing volgen, maar voor de praktijk net een voorbeeld stellen door het Nederlands aan te moedigen als academische taal.
4. Ons betoog is niét tegen internationalisering, wat op zich een positieve zaak is voor het wetenschappelijk onderzoek en de wetenschappelijke ontwikkeling. Wel bestrijden wij de jammerlijke misvatting dat internationalisering ten koste moet gaan van het Nederlands. Integendeel: de internationalisering van de universiteiten biedt de geweldige opportuniteit om het Nederlands op wereldvlak te promoten als een volwaardige academische taal die leeft, groeit en bloeit. Meer academische artikels in het Nederlands publiceren, is hier slechts een voorbeeld van.
5. De internationalisering moet een Nederlandstalige invulling krijgen. Internationale studenten aantrekken is slechts interessant voor ons wanneer ze hier blijven en bijdragen aan onze gemeenschap. En wanneer zij dat doen, is het in ieders belang dat ze onze taal machtig zijn. Indien internationale studenten na hun studie weer naar het buitenland vertrekken, hebben ze inderdaad geen Nederlands nodig, maar dan is het voor ons ook niet meer interessant om hen financieel te ondersteunen. Logischerwijze geldt: enkel die internationale studenten die Nederlands leren, zijn het waard om met Vlaams belastinggeld gefinancierd te worden.

Concrete eisen en aanbevelingen

Op het niveau van de instellingen

Vernederlandsing van de internationalisering

Vandaag de dag komen internationale studenten vaak in een Engelstalige bubbel terecht en blijft de interactie met de Vlaamse cultuur en Nederlandstalige studentenpopulatie beperkt. Dit gaat bovendien in tegen een van de originele gedachten achter het Erasmusproject dat studenten net wil onderdompelen in een andere taal en cultuur, en zo inderdaad een mooie invulling geeft aan internationalisering. Het is kortom voor de internationale student veel leerzamer wanneer hij een substantieel deel van zijn opleiding hier in het Nederlands volgt.

1. Langdurige anderstalige studenten moeten Nederlands volgen

Studenten die hier voor een lange periode komen (bijvoorbeeld voor een hele opleiding of als doctoraatsstudent) zouden verplicht een cursus Nederlands moeten volgen. Indien zij geen Nederlands kunnen, zullen zij niet in staat zijn om actief aan onze samenleving deel te nemen waar ze tenslotte voor enkele jaren zitten.

2. Basisvormingspakket Nederlands voor inkomende studenten

Met behulp van een door de instelling aangeboden taalpakket kan de internationale student zelfstandig in zijn eigen land een basiskennis van het Nederlands opdoen voordat hij naar Vlaanderen vertrekt. Hierdoor zal de student zelfredzamer zijn en is deze sneller mee in lessen Nederlands.

3. Aanmoediging om Nederlands te volgen

De internationale studenten in Leuven moeten aangemoedigd worden om Nederlands te leren. Hiervoor kunnen we inspiratie halen bij het Deense model, waar internationale studenten een deel van het inschrijvingsgeld terugkrijgen als borg voor het volgen van taallessen en het afleggen van het taalexamen op het einde van het semester.

Omgaan met verengelsing

4. Motiveer anderstaligheid in de ECTS-fiches

Voor ieder anderstalig vak, dat geen taalvak is, gegeven wordt door een gastprofessor, of vrijwillig gevolgd wordt aan een andere instelling, moet de anderstaligheid gemotiveerd worden (CHO Art.II.261 §2). Wij stellen voor dat deze motivering in de programmagidsen wordt opgenomen zodat er transparantie is naar de student toe.

5. Vormingspakket didactisch Engels voor professoren

Een degelijke kennis van het Engels alleen (gestaafd met het verplichte C1 certificaat) is ontoereikend om in deze vreemde taal effectief vlot les te kunnen geven. Wij stellen voor dat de instelling een didactisch vormingspakket maakt om professoren te ondersteunen in het geven van Engelstalige lessen.

6. Nederlands als standaardtaal, zelfstudie voor anderstaligen

Instellingen zeggen dat sommige Nederlandstalige vakken in zelfstudie gevolgd dienen te worden. Het is echter absurd dat de grote groep van Vlaamse studenten aan zelfstudie moeten doen terwijl de kleine groep anderstaligen het vak wel gewoon kunnen volgen in de taal die ze zelf kiezen. Deze constructie zou omgedraaid moeten worden zodat het niet de Vlaamse maar de internationale student is die het vak in zelfstudie moet volgen.

7. Informeren over recht op Nederlandstalige evaluaties

Zowel in spookvakken als in anderstalige vakken (met uitzondering van taalvakken en vakken die vrijwillig aan een andere instelling gevolgd worden) hebben de studenten in Nederlandse opleidingen recht op Nederlandstalige evaluaties. Wij vragen de instelling om dit telkens naar de studenten te communiceren en ze niet te verhinderen of ontmoedigen om van dit recht gebruik te maken.

In het geval van spookopleidingen zijn studenten die zich voor de Engelse variant hebben ingeschreven, ontvreemd van dit recht. Wij vragen dat de instelling ook in dit geval toch Nederlandstalige evaluaties toelaat voor zij die dit aanvragen.

Op het Vlaams niveau

Monitoring

8. NVAO moet taalbeleid meenemen in instellingsreviews

Wanneer het beleid van de instellingen wordt geëvalueerd in de instellingsreviews, dan moet er ook aandacht naar het taalbeleid gaan. De NVAO moet - net zoals dat in Nederland al het geval is⁴ - ook bij Vlaamse hogeronderwijsinstellingen toetsen of de wetgeving gerespecteerd wordt. Zo moet de keuze voor Engelstalig onderwijs steeds gebaseerd zijn op een zorgvuldige afweging van alle onderwijsinhoudelijke, wetenschappelijke en maatschappelijke voor- en nadelen, en niet op basis van financiële motieven.

9. Regeringscommissarissen moeten actief de taalwetgeving controleren

Op dit moment wordt er niet actief gecontroleerd of de taalwetgeving al dan niet omzeild wordt. Studenten weten vaak niet wat de taalwetgeving inhoudt en weten ook niet waar ze met eventuele

⁴ Gepubliceerd op 12 oktober 2018 op <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/10/12/nvao-gaat-vanaf-februari-taalkeuze-hoger-onderwijs-toetsen>

klachten terecht kunnen. Hogeronderwijsinstellingen zelf kunnen op dit vlak niet vertrouwd worden want ze breken juist de wet. De regeringscommissarissen moeten dus een actieve rol opnemen in de controle op eventuele inbreuken. Dit gaat dan onder andere om spookvakken en titularissen die niet op de ECTS-fiches staan.

10. Publicatie van reële cijfers verengelsing

De officiële cijfers van de anderstaligheid van het hoger onderwijs kloppen niet door het gebruik van spookvakken (wat het aantal anderstalige opleidingen artificieel verlaagt doordat ze onder de grens van anderstaligheid blijven) en spookopleidingen (wat het totaal aantal opleidingen artificieel verhoogt). Deze theoretische vertekening van de realiteit moet bijgesteld worden.

Hiernaast geeft het percentage van anderstalige opleidingen ook geen volledig beeld, de populariteit van die opleidingen is ook belangrijk. Als meer dan de helft van de Vlaamse studenten die anderstalige opleidingen zou volgen is het hoger onderwijs immers ook sterk verengelsd.

Om het debat over de verengelsing van het hoger onderwijs geïnformeerd te kunnen voeren, is het belangrijk dat wordt uitgezocht wat het echte percentage van anderstalige opleidingen is, en wat het percentage van studenten dat in een anderstalige opleiding is ingeschreven is.

Onderzoek

Cijfers over de verengelsing van het hoger onderwijs zijn gering, laat staan dat ze bij een groot publiek bekend zijn. Daarom ijveren wij voor meer onderzoek en publicatie van cijfers omtrent de verengelsing, bijvoorbeeld qua kostprijs of studie-efficiëntie. Deze onderzoeken kunnen een geheel nieuw licht werpen op de voor- en nadelen van de verengelsing en beleidsmakers dwingen een beter gefundeerde richting uit te gaan met de taal van het hoger onderwijs.

11. Kostprijs verengelsing

De verengelsing brengt een grote financiële kost met zich mee. Men moet lesmateriaal en bestuursstukken vertalen, extra lessen geven, anderstalige studenten en docenten correct opvangen, professionalisering van lesgevers organiseren en financieren, enz. Wij pleiten voor een onderzoek naar het totale kostenplaatje hiervan voor zowel de instellingen als voor de maatschappij en de belastingbetaler.

12. Gevolgen voor studie-efficiëntie

Uit onderzoek van onder meer prof. em. Annette de Groot (Universiteit Amsterdam) blijkt dat de uiteindelijke leeropbrengst voor studenten geringer is dan wanneer ze hun studie voor op zijn minst een substantieel deel in het Nederlands volgen. De Lemma-onderzoeksgroep binnen de UGent heeft onder andere ook al aangetoond dat de het verwerken van informatie in een tweede taal 20 procent meer tijd kost. Deze onderzoeken zijn een goed begin, maar de gevolgen van de verengelsing voor de studenten moeten nog beter in kaart gebracht worden. Bovendien zouden de instellingen en beleidsmakers goed op de hoogte moeten zijn van de resultaten hiervan. Verder onderzoek op dit gebied is dus noodzakelijk.

Wetgeving

13. Geen versoepeling van de wetgeving

Instellingen volgen de wet niet of omzeilen ze, en vragen daarom een versoepeling van de wet. Dat is absurd. De wet moet niet een ontspoorde praktijk volgen, maar de praktijk net in goede banen leiden. Met bovenstaande redenen is er bovendien geen versoepeling van de wet, maar veeleer een handhaving of zelfs een verstrenging nodig.

14. Aanpassing wet monitoring

De monitoring van de anderstaligheid van de opleidingen, zoals beschreven in Art.II.268, zou spookvakken moeten beschouwen als anderstalig. Bij een spookvak is het zo dat een student zich inschrijft voor een Nederlandstalig vak, maar in praktijk de Engelstalige hoorcolleges moet volgen. Hoewel een spookvak in theorie dus Nederlandstalig is, is het in praktijk quasi altijd anderstalig. De monitoring kan dit oplossen door bijvoorbeeld de toevoeging onderaan §2 van “Voor de berekening van de omvang van anderstalige opleidingsonderdelen worden Nederlandstalige opleidingsonderdelen die niet in het Nederlands gedoceerd werden beschouwd als anderstalig.”

15. Concrete sancties voor overtredingen

Een student die zich inschrijft voor een Nederlandstalig opleidingsonderdeel dat vervolgens in het Engels gedoceerd wordt, zou een deel van zijn inschrijvingsgeld terug moeten krijgen (bijvoorbeeld de variabele kost maal het aantal studiepunten van het vak). Eventueel kan er ook een boete opgelegd worden bij herhaaldelijke overtredingen van de instelling. Op deze manier wordt de instelling ontmoedigd om te ‘flirten met de wet’ en de student aangemoedigd om inbreuken te melden.

16. Meerwaarde voor de Vlaamse student

Art.II.261 §2.4 moet vermelden dat er een duidelijke de meerwaarde voor de Vlaamse student moet zijn, niet studenten in het algemeen. Dit is in principe de meest logische interpretatie, aangezien het slaat op de studenten die de Nederlandstalige opleiding volgen, maar het lijkt ons toch goed om dit te expliciteren.

17. Schrapping uitzondering onderzoeksmasters

Op dit moment is het via Art.II.265 §1 mogelijk om onderzoeksmasters in een andere taal aan te bieden zonder Nederlandstalige equivalent te voorzien, zolang er maar minstens een Nederlandstalige master in hetzelfde veld is. In de praktijk wordt dit gebruikt om een minimaal Nederlandstalig traject te voorzien om vervolgens de volwaardige master in het Engels te geven. Dit kan ervoor zorgen dat een student die effectief iets wilt bereiken binnen het veld, geforceerd wordt om de Engelstalige master te volgen.

18. Maximumpercentage anderstaligheid ook op basis van inschrijvingen

Net zoals de berekening van anderstaligheid bij een opleiding kijkt naar het daadwerkelijke traject van de student (Art.II.268), zou ook bij de berekening van de anderstaligheid van het Vlaamse

opleidingsaanbod naar de studenten gekeken moeten worden (als aanvulling op de huidige regeling). Dus naast de in Art.II.266 vermelde maximumpercentages voor anderstalige opleidingen, zou er ook een maximumpercentage moeten zijn voor het aantal inschrijvingen in deze anderstalige opleidingen.

Indien dit niet zo gedaan wordt, kan het na verloop van tijd voorvallen dat de helft van de studenten zich in anderstalige masteropleidingen inschrijft, zelfs al zouden deze opleidingen 'maar' maximaal 35% van het aanbod uitmaken.

Financiering

Aangezien de Vlaamse belastingbetaler de meeste financiering voorziet, is het slechts vanzelfsprekend dat de focus van de instellingen op de Vlaamse studenten blijft liggen. Zolang anderstalige studenten evenveel opbrengen als Vlaamse studenten, zullen de instellingen blijven proberen om internationale studenten aan te trekken om met elkaar te kunnen concurreren om hun marktaandeel, en daarmee ook hun inkomsten te verhogen.

Daarnaast zijn er ook nog andere maatregelen die het Nederlands kan stimuleren bij de instellingen.

19. Minder financiering voor anderstalige inschrijvingen

Momenteel is een inschrijving in een Nederlandstalig vak evenveel waard als een inschrijving in een anderstalig vak. Als Nederlandstalige inschrijvingen meer opleveren dan anderstalige inschrijvingen zullen de instellingen automatisch gestimuleerd worden om meer oog te hebben voor het Nederlands als doceertaal.

Indien het te complex is om dit op basis van vakken te doen, kan het op basis van opleidingen gedaan worden door in CHO Art.III.19 het puntengewicht met een factor kleiner dan 1 te vermenigvuldigen bij anderstalige opleidingen.

20. Aparte financiering voor anderstalige inschrijvingen

Om de concurrentiestrijd voor internationale studenten ten koste van Vlaamse studenten (door de verengelsing als gevolg hiervan) tegen te gaan, kan er als alternatief voor de voorgaande aanbeveling ook overwogen worden om een vaste splitsing te voorzien tussen de financiering van Nederlandstalige opleidingen en anderstalige opleidingen. Op deze manier ligt het bedrag dat de Vlaamse student financiert vast, ongeacht het aantal internationale studenten.

21. Nederlandstalige publicaties promoten

Om de universiteiten aan te moedigen het Nederlands als volwaardige wetenschapstaal te gebruiken, kan het gewicht van anderstalige publicaties in de berekening van het variabel onderzoeksdeel (Art.III.22) verhoogd worden.